

СВІТОВІ ПРАКТИКИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВОДООХОРОННИХ ЗОН

ДМИТРИЄВ Микита Сергійович
студент 1-го курсу ОС «Магістр»
спеціальності «Геодезія і землеустрій»

Науковий керівник
САКАЛЬ Оксана Володимирівна
д.е.н., с.н.с., професор кафедри
управління земельними ресурсами
Національний університет
біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна,
o_sakal@nubip.edu.ua

Встановлення водоохоронних зон є критично важливим складником системи екологічної безпеки, зважаючи на всезростаючий дефіцит водних ресурсів, у тому числі для пиття. Функціональне призначення цих зон полягає у забезпеченні гідрологічної стабільності та запобіганні деградації водних екосистем. До ключових функцій водоохоронних зон належать: бар'єрна, що мінімізує надходження забруднюючих речовин із водозбірної площі, та акумулятивна, яка сприяє регулюванню водного балансу. Особливої актуальності проблема захисту водних об'єктів набуває через нераціональне використання земельних ресурсів, насамперед у сільському господарстві. Інтенсифікація аграрного виробництва часто супроводжується недотриманням регламентів господарської діяльності на територіях уздовж водних об'єктів в межах водоохоронних зон. Найбільш деструктивним чинником є безконтрольне застосування засобів захисту рослин і добрив. Дифузне забруднення, спричинене вимиванням агрохімікатів із ґрунту, призводить до забруднення водойм, порушення кисневого режиму та незворотної деградації гідрологічних екосистем.

Історична ретроспектива регулювання водоохоронних зон демонструє еволюцію від архаїчних санітарних обмежень і норм римського права щодо захисту джерел питного водопостачання до сучасних комплексних екосистемних бар'єрів [13]. Відзначимо, що встановлення водоохоронних зон розглядається Р. Дж. Найман та Г. Декамп [4] як інструмент збереження резистентності (стійкості) ландшафту. Порушення цілісності екотону як зони високої інтенсивності взаємодії, що виникають на межі розділу між наземними та водними екосистемами, призводить до деградації водної екосистеми в цілому.

Із кінця XVIII - початку XIX століття, у зв'язку з активізацією процесів урбанізації, відбулися суттєві зміни у законодавчому регулюванні. Саме в цей період запроваджено чітке розмежування водних об'єктів на приватні та

публічні залежно від форми власності, що також вплинуло на характер використання вод і земель. У XIX столітті водні відносини переважно регулювалися нормами цивільного законодавства, але це не сприяло якісному контролю стану водойм [13]. Протягом XX століття у державах Європи та Північної Америки відбувався процес інтенсивної кодифікації водного законодавства, що супроводжувався прийняттям спеціалізованих нормативно-правових актів, які у тому числі встановлювали механізми протидії антропогенному забрудненню акваторій, а також визначали правовий режим охорони прибережних територій. До XX століття більшість європейських правових систем спиралася на римське право, де вода розглядалася не як самостійний об'єкт, а як додаток до земельної ділянки. Адміністративні обмеження щодо того, як саме використовувати смугу вздовж водного об'єкта, були мінімальними [8]. Загалом, упровадження адміністративних методів управління прибережними ландшафтами в європейських державах XIX століття стало передумовою для формування перших територіальних обмежень господарської діяльності [14].

В Україні правовий режим територій водоохоронних зон та прибережних захисних смуг базується на нормах Водного та Земельного кодексів України, що встановлюють обмеження у використанні територій і правила встановлення буферу охоронних зон [11, 12].

У правових системах багатьох держав відсутній перелік вимог щодо встановлення водоохоронних зон, за винятком окремих специфічних випадків. Законодавче закріплення чітких просторових меж таких зон притаманне переважно країнам із морським узбережжям, або ж визначається нормами міжнародних багатосторонніх угод [8, 9].

Світова практика (табл. 1) свідчить про залучення спеціалізованих інституційних інструментів відновлення екосистем, а також захисту водних об'єктів, формування правового режиму зазначених зон, що базується на принципах превентивного захисту акваторій від деградації та забруднення [1, 8–10]. При цьому пріоритетне значення надається природоохоронним заходам, спрямованим на відновлення водних об'єктів і впровадження дієвих механізмів компенсації екологічних збитків у межах прибережних зон.

Таблиця 1

Види та підстави встановлення водоохоронних зон у світі

Країна	Вид охоронної зони			Підстава встановлення
Великобританія	Охоронні зони джерел підземних вод			80% питної води, що постачається в будинки надходить із підземних джерел, які також живлять місцеві річки
Німеччина	Водоохоронні зони лікувальних джерел			Правила поведінки з речовинами, небезпечними для води, що забороняють втручання в надра
	Зона I (водозбірна зона)	Зона II (вужча зона захисту)	Зона III (зона подальшого захисту)	
Канада	Охоронні зони джерел підземних вод			Муніципальні джерела питної води повинні бути захищені від забруднення та виснаження
Ісландія	Охоронні зони джерел підземних вод у столичному районі			Через розташування столичного району на краю величезного поля лави та сірого базальту корінна порода дуже пориста - поглинає майже всі опади. Тому більшість опадів у столичному районі потрапляє до моря через потоки ґрунтових вод
Фінляндія	Водоохоронні зони піднятого суходолу			Специфічні території «нової землі», що утворюються внаслідок геологічного підняття ґрунту (до 9 мм на рік). Це створює ситуацію, коли територія, що раніше була водою, юридично стає суходолом, але зберігає особливий режим управління.

Джерело: Систематизовано автором на основі [2, 3, 5–7].

Різноманітність підходів до встановлення водоохоронних зон у світовій практиці зумовлена специфікою історичного розвитку національних правових систем та об'єктивною різницею у доступності, якості та кількості водних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Fanbin K., Zhimeng L. Ecological Compensation Mechanism in Water Conservation Area: A Case Study of Dongjiang River. *Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast*. 2015. Vol. 3. P. 179–190.
2. Groundwater source protection zones (SPZs). URL: <https://www.gov.uk/guidance/groundwater-source-protection-zones-spzs> (дата звернення: 13.02.2026)
3. Hessian Portal for Administrative Services. *Establish water protection areas and medicinal spring protection areas*. URL: https://verwaltungsportal.hessen.de/en/leistung?leistung_id=L100001_11035316 (дата звернення: 13.02.2026)
4. Naiman R. J., Décamps H. The Ecology and Management of Aquatic-Terrestrial Ecodones. 1990. 316 с. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000086516> (дата звернення: 13.02.2026)
5. Reykjavik. *Water protection*. URL: <https://reykjavik.is/en/public-health-authority/water-protection> (дата звернення: 14.02.2026)
6. Riekkinen K., Asmundela M. Regulation of water-adjacent areas and policies in Finland. Webinar on Water-Adjacent Land Regulation in the UNECE Region. 29.01.2026. URL: https://unece.org/sites/default/files/2026-01/UNECE%20Webinar_country-case-study3_Finland_Riekkinen.pdf
7. The official website of the City of Ottawa. URL: <https://ottawa.ca/en/living-ottawa/environment-conservation-and-climate/protecting-ottawas-waterways/source-water-protection/what-source-water-protection> (дата звернення: 14.02.2026)
8. Water protection areas. Swedish Environmental Protection Agency: Handbook with accompanying general. 2003. 97 p.
9. Watercourse management. URL: <https://www.cambridgeshire.gov.uk/business/planning-and-development/flood-and-water/watercourse-management> (дата звернення: 13.02.2026)
10. Williamson R., Walker L., Klamut J. Delineating surface water sources and protection zones. 2001. 4 p.
11. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 3855-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276814#Text> (дата звернення: 13.02.2026).

12. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768–ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276814#Text> (дата звернення 13.02.2026).

13. Кравчук Т. Ю. Еколого-економічні засади формування землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг в межах території міста Києва : дис. канд. філософських наук : Київ. 2023. 288 с. URL: https://www.nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_kravchuk.pdf

14. Третяк В. М., Кравчук Т. Ю., Юсипенко О. М. Еволюція методології формування землекористування водоохоронних зон і прибережних смуг. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 4. С. 42–49. URL: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/226621>

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

«GEOPOINT»

5-6 березня 2026 року

**PROCEEDINGS OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE**

«GEOPOINT»

March 5-6, 2026

УДК 332.2/.7:528.4/.9"364"(082)

ISBN 978-617-8798-98-7

«GEOPPOINT»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, Україна, 5-6 березня 2026 року: матеріали конференції. Київ: НУБіП України. 2026. 332 с.

Рекомендовано Вченою радою факультету землевпорядкування Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 5 від 19 березня 2026 року)

У збірнику матеріалів конференції подано результати сучасних наукових досліджень за секціями: землеустрій та кадастр в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, оцінка земель, врахування збитків та управління ризиками, геопросторові технології та ДЗЗ. Розраховано для науково-педагогічних працівників, представників науково-дослідних установ, науковців, спеціалістів установ та фахівців землевпорядного напрямку, аспірантів, студентів.

У разі повного або часткового використання матеріалів збірника посилання обов'язкове. Автори матеріалів несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей, відповідаючи принципам академічної доброчесності.

Відповідальні за випуск: І. А. Опенько, О. Д. Грищак